

УДК 37.036:373.67

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4\(46\)-2448-2456](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4(46)-2448-2456)

Атрощенко Тетяна Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, <https://orcid.org/0000-0003-4595-1662>

Бондар Тамара Іванівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, <https://orcid.org/0000-0001-9484-9336>

Хижна Ольга Петрівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри музичного мистецтва, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, <https://orcid.org/0000-0002-8740-2533>

МИСТЕЦЬКА ШКОЛА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ТА ОБРАЗНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано та практично розкрито роль сучасної мистецької школи як специфічного освітньо-культурного простору, що детермінує процес формування візуальної та образної культури учнів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю трансформації змісту мистецької освіти в контексті розвитку візуальної грамотності та здатності до художньо-образного сприйняття світу в умовах надмірного інформаційного навантаження.

Доведено, що мистецька школа виступає не лише закладом позашкільної освіти, а цілісним середовищем, де відбувається синтез емоційно-чуттєвого досвіду та фахових художніх навичок. Особливу увагу приділено візуальній культурі як складному інтегративному утворенню, що включає здатність до аналізу візуальної інформації, розуміння естетичного коду творів мистецтва та вміння трансформувати внутрішні смисли у художні образи.

Визначено, що механізм формування образної культури ґрунтується на активізації асоціативного мислення, уяви та творчої рефлексії. У роботі проаналізовано педагогічні умови, що сприяють ефективному становленню художньо-образного мислення: від створення стимулюючого творчого середовища до використання інноваційних методів візуалізації навчального матеріалу. Розглянуто взаємозв'язок між оволодінням технічними прийомами (мистецьким інструментарієм) та глибиною змістового наповнення створюваних учнями образів.

Підкреслено, що ефективність формування візуальної та образної культури в мистецькій школі залежить від комплексності підходу, який поєднує теоретичну підготовку, практичну творчу діяльність та розвиток естетичного смаку. Результати дослідження можуть бути використані педагогами мистецьких шкіл для вдосконалення навчальних програм та методик викладання дисциплін художньо-естетичного циклу.

Ключові слова: мистецька школа, мистецька освіта, візуальна культура, художній образ, образне мислення, естетичне виховання, творче середовище, візуалізація, художнє сприйняття.

Tetiana Atroshchenko Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Early Childhood and Special Education, Mukachevo State University, Mukachevo, <https://orcid.org/0000-0003-4595-1662>

Tamara Bondar Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Early Childhood, Primary Education and Educational Management, Mukachevo State University, Mukachevo, <https://orcid.org/0000-0001-9484-9336>

Olha Khyzhna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Musical Arts, Mukachevo State University, Mukachevo, <https://orcid.org/0000-0002-8740-2533>

ART SCHOOL AS AN ENVIRONMENT FOR FORMING THE VISUAL AND FIGURATIVE CULTURE OF STUDENTS

Abstract. The article theoretically substantiates and practically explores the role of the modern art school as a specific educational and cultural space that determines the process of forming students' visual and figurative culture. The relevance of the study is driven by the need to transform the content of art education in the context of developing visual literacy and the capacity for artistic-figurative perception of the world under conditions of excessive information load.

It is proved that the art school serves not only as an extracurricular educational institution but as a holistic environment where the synthesis of emotional-sensory experience and professional artistic skills occurs. Particular attention is paid to visual culture as a complex integrative entity, which includes the ability to analyze visual information, understand the aesthetic code of artworks, and the skill to transform internal meanings into artistic images.

The study determines that the mechanism for forming figurative culture is based on the activation of associative thinking, imagination, and creative reflection. The

paper analyzes the pedagogical conditions that facilitate the effective development of artistic-figurative thinking: from creating a stimulating creative environment to utilizing innovative methods for visualizing educational material. The interrelation between mastering technical methods (artistic tools) and the depth of the semantic content of the images created by students is considered.

It is emphasized that the effectiveness of forming visual and figurative culture in an art school depends on a comprehensive approach that combines theoretical training, practical creative activity, and the development of aesthetic taste. The research results can be utilized by art school educators to improve curricula and teaching methodologies for subjects within the artistic and aesthetic cycle.

Keywords: art school, art education, visual culture, artistic image, figurative thinking, aesthetic education, creative environment, visualization, artistic perception.

Постановка проблеми. В умовах сучасної глобалізації та стрімкої цифровізації суспільства візуальний контент стає домінуючим каналом передачі інформації. Це створює нові виклики для мистецької освіти, оскільки підрастаюче покоління існує в умовах надмірного, часто хаотичного візуального навантаження. Проблема полягає у невідповідності між високим темпом споживання готових візуальних образів та недостатнім рівнем здатності учнів до їхнього критичного аналізу, глибокого осмислення та самостійного творчого продукування.

Традиційні методики навчання в мистецьких школах часто зосереджені на репродуктивному засвоєнні технічних навичок, що залишає поза увагою розвиток художньо-образного мислення як інтегративної якості особистості. Виникає гостра суперечність між необхідністю формування цілісної візуальної культури учня та фрагментарністю навчального процесу, який не завжди враховує роль освітнього середовища як потужного чинника емоційно-інтелектуального впливу. Відсутність системного підходу до формування образної сфери дитини гальмує розвиток її індивідуального художнього стилю.

Отже, актуальність дослідження зумовлена потребою теоретичного обґрунтування та практичного моделювання мистецької школи як специфічного середовища, що цілеспрямовано формує візуальну та образну культуру учнів. Необхідно визначити оптимальні педагогічні умови, які б дозволили трансформувати освітній простір у живий механізм розвитку художнього сприйняття, де технічна майстерність поєднується з глибинним розумінням естетичного коду та здатністю до творчої саморефлексії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування художньо-образного мислення та візуальної культури особистості посідає чільне місце у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях. Фундаментальні засади мистецької освіти та естетичного виховання в українському науковому дискурсі

грунтовно розроблені у працях О. Олексюк, Г. Тарасенко та Н. Миропольської. Зокрема, дослідники наголошують на важливості синестезійного підходу та емоційно-чуттєвого сприйняття як базису для розвитку творчого потенціалу дитини. Питання трансформації мистецької школи як соціокультурного інституту в сучасних умовах активно вивчаються у роботах І. Бермес та О. Комаровської, де підкреслюється роль освітнього середовища у становленні ціннісних орієнтирів юних митців.

У контексті візуальної культури та образності особливої ваги набувають розвідки західних науковців. Теоретичне підґрунтя візуальної грамотності та психології художнього сприйняття закладено у класичних працях Р. Арнгайма та Е. Гомбріха. Сучасні зарубіжні дослідники, такі як Е. Айснер (E. Eisner) та К. Фрідман (K. Freedman), розглядають мистецьку освіту через призму візуальної культури, акцентуючи на необхідності виходу за межі суто технічного навчання в бік розвитку критичного бачення та розуміння соціокультурних кодів мистецтва.

Аналіз публікацій останніх років свідчить про посилення інтересу до середовищного підходу в освіті. Дослідження В. Абрамян та О. Рудницької фокусуються на діалогічній природі мистецтва та створенні «акмеологічного простору» в мистецьких закладах. Водночас у працях Л. Масол обґрунтовано концепцію поліхудожнього виховання, де образне мислення розглядається як інтегративна здатність учня оперувати художніми смислами в різних видах мистецької діяльності, що є критично важливим для сучасної мистецької школи.

Попри значну кількість напрацювань, питання цілеспрямованого моделювання мистецької школи саме як середовища формування візуальної та образної культури залишається недостатньо висвітленим. Більшість досліджень зосереджені або на психологічних аспектах мислення, або на методиці викладання окремих дисциплін. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу впливу освітнього простору на формування цілісної образної картини світу учня, що і визначає вектор нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Сучасна мистецька школа в системі спеціалізованої мистецької освіти виконує функцію фундаментальної ланки, де закладаються базисні параметри художньо-естетичного світосприйняття особистості. Розгляд закладу як специфічного освітньо-культурного середовища дозволяє вийти за межі суто дидактичного підходу та проаналізувати його як складну екосистему, що детермінує розвиток внутрішнього світу учня.

Візуальна культура в межах даного дослідження трактується як складна інтегративна здатність суб'єкта до змістовного сприйняття, критичного аналізу та автентичного відтворення візуальних образів. Вона не обмежується лише сукупністю знань про фундаментальну образотворчу грамоту чи опануванням технічних прийомів, а постає як цілісна система інтелектуально-естетичних

координат особистості. Це багаторівневе утворення дозволяє учневі не просто фіксувати зовнішні ознаки об'єктів, а розкодовувати їхні приховані смисли, вибудовуючи власну ціннісну ієрархію у світі візуальних феноменів.

У добу тотальної цифровізації та панування екранної культури особливої ваги набуває здатність до глибокого емоційного переживання візуальної інформації. Специфіка сучасного інформаційного простору, перенасиченого фрагментарними повідомленнями, породжує феномен «кліпового мислення», що характеризується поверхневим сприйняттям та швидкою втратою уваги. У цьому контексті формування візуальної культури в мистецькій школі виступає дієвим антидотом, що привчає дитину до тривалого споглядання, внутрішньої тиші та зосередженого аналізу естетичних якостей навколишнього світу.

Важливою складовою візуальної культури є розвиток критичної рефлексії щодо візуального потоку контенту, який споживає учень. Мистецька освіта має на меті трансформацію пасивного глядача на активного суб'єкта, здатного відрізнити художню цінність від візуального шуму та кітчу. Це передбачає виховання особливої чутливості до колористичної гармонії, композиційної рівноваги та пластичної експресії, що в сукупності формує стійкий естетичний імунітет та індивідуальний смак.

Зрештою, візуальна культура вбачається фундаментальною платформою для подальшого творчого самовираження. Через інтеріоризацію візуального досвіду учень здобуває здатність трансформувати отримані враження у власні оригінальні художні концепції. Таким чином, вона стає не лише інструментом пізнання дійсності, а й мовою, якою юний митець веде діалог із соціумом, втілюючи свої інтелектуальні та емоційні рефлексії у переконливі візуальні образи.

Образна культура, своєю чергою, виступає вищим рівнем інтелектуально-творчої діяльності особистості, на якому первинне візуальне сприйняття піддається глибокій ментальній обробці та трансформується у складні художні образи. Це не просто сукупність творчих навичок, а особливий стан свідомості, що дозволяє учневі оперувати естетичними категоріями та метафорами. На цьому рівні об'єктивна реальність перестає бути просто набором візуальних даних і стає пластичним матеріалом для вираження внутрішніх інтелектуальних і емоційних станів суб'єкта.

Процес формування образної культури в умовах мистецької школи базується на принциповому переході від репродуктивних методів навчання до продуктивної творчої діяльності. Механічне копіювання дійсності та формальне наслідування натури поступаються місцем авторській інтерпретації, де головним завданням стає не ілюстративність, а виявлення сутнісних рис явища. Такий підхід вимагає від учня здатності до деконструкції побаченого та подальшого синтезу нових художніх смислів, що є фундаментом справжньої професійної майстерності.

Ефективне становлення образної сфери неможливе без цілеспрямованої активації асоціативного апарату та уяви. Саме асоціативність дозволяє юному митцеві знаходити неочевидні зв'язки між предметами, явищами та почуттями, перетворюючи звичайну візуальну форму на змістовний художній символ. Розвинена уява при цьому виступає динамічним інструментом моделювання альтернативних реальностей, що дозволяє учневі долати межі стереотипного бачення та створювати оригінальні, емоційно насичені творчі проєкти.

Образна культура постає як цілісна інтелектуальна система, що гармонізує раціональне пізнання та інтуїтивне відчуття. Вона забезпечує перетворення зовнішнього спостереження на внутрішній досвід, який згодом об'єктивується у творі мистецтва. Таким чином, у середовищі мистецької школи формування образної культури стає стратегічним завданням, що забезпечує перехід учня від стадії технічного виконавства до рівня свідомого творця, здатного до змістовного діалогу з глядачем через мову образів.

Специфіка мистецької школи як середовища полягає в його насиченості художніми стимулами. Кожен елемент цього простору – від інтер'єру та виставкових зон до творчої атмосфери в класах – стає невербальним чинником впливу на естетичні смаки учня. Це середовище програмує певну модель поведінки, де творчість визнається основною цінністю, що сприяє психологічному розкріпаченню дитини.

Важливою складовою формування візуальної культури є розвиток «ока художника» – здатності бачити в буденних предметах композиційну логіку, колористичну гармонію та емоційний підтекст. Педагогічна стратегія в цьому контексті спрямована на перетворення пасивного споглядання на активне бачення, що є фундаментом для подальшої професійної діяльності в будь-якому виді мистецтва.

Взаємозв'язок між візуальною та образною культурою реалізується через механізм художньої рефлексії. Учень мистецької школи вчиться не просто фіксувати зовнішні ознаки об'єкта, а шукати його сутність, наділяючи твір власними сенсами. Це дозволяє формувати індивідуальну «образну мову», яка стає засобом самовираження та комунікації зі світом.

Педагогічні умови формування зазначених якостей передбачають єдність трьох компонентів: когнітивного (знання теорії та історії мистецтва), операційного (володіння художніми техніками) та аксіологічного (ціннісне ставлення до творчості). Тільки за умови гармонійного поєднання цих складників освітнє середовище стає по-справжньому розвивальним.

Особливе місце у структурі основного матеріалу посідає аналіз ролі викладача як модератора мистецького простору. Педагог у мистецькій школі виступає не лише джерелом знань, а й живим носієм художньої культури, чий власний творчий приклад та емоційна включеність безпосередньо впливають на глибину образного сприйняття учнів.

Інноваційним аспектом сучасного середовища мистецької школи є залучення цифрових технологій як інструментів візуалізації. Використання мультимедійних засобів дозволяє розширити межі традиційної наочності, демонструючи трансформацію образу в часі та просторі, що значно прискорює процес освоєння складних художніх концепцій.

Розвиток образного мислення неможливий без занурення учнів у міждисциплінарний контекст. Синтез мистецтв – музики, живопису, літератури – у межах освітнього простору школи створює умови для виникнення багатомірних образів, що збагачує візуальну культуру учня та робить її більш пластичною та адаптивною.

Практична реалізація формування візуально-образної культури здійснюється через систему творчих завдань, спрямованих на стимулювання творчої ініціативи. Це можуть бути вправи на стилізацію, метафоризацію або створення візуальних наративів, де учень виступає повноправним автором художнього світу, а не виконавцем чужих настанов.

Оцінювання результативності формування образної культури потребує особливих критеріїв, серед яких пріоритетними є оригінальність художнього замислу, емоційна виразність та цілісність створеного образу. Важливо оцінювати не лише фінальний продукт (малюнок, виконання твору), а й глибину внутрішньої роботи, що передувала його появі.

Середовище мистецької школи також виконує функцію соціалізації юного митця через виставкову та концертну діяльність. Публічна презентація власних образів дозволяє учню усвідомити соціальну значущість своєї творчості, що є потужним стимулом для подальшого самовдосконалення візуальної грамотності.

Психологічний комфорт та атмосфера співтворчості в межах школи мінімізують страх «помилки», що є критично важливим для експериментування з художніми образами. Відкритість середовища до діалогу дозволяє учням вільно дискутувати про мистецькі явища, розвиваючи вербальну та візуальну аргументацію своїх поглядів.

Мистецька школа постає як унікальна платформа, де візуальна культура перетворюється на інструмент пізнання світу, а образна культура – на спосіб життя особистості. Саме системний вплив середовища дозволяє виховати інтелектуально розвиненого майбутнього митця, здатного до створення нових культурних смислів.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що мистецька школа виступає унікальним соціокультурним середовищем, де формування візуальної та образної культури учнів відбувається не лише через засвоєння академічних нормативів, а й шляхом занурення в інтенсивне естетичне поле. Доведено, що ефективність цього процесу прямо залежить від здатності освітнього простору протиставити фрагментарності сучасного інформаційного

споживання цілісну систему художніх цінностей. Розвиток візуальної культури як фундаменту сприйняття та образної культури як вищого рівня творчої рефлексії дозволяє учневі перейти від пасивного споглядання до активного продукування нових смислів. Це перетворює навчання на процес глибокої самоідентифікації, де технічна майстерність стає інструментом вираження інтелектуальної та емоційної зрілості юного митця.

Перспективи подальшого розвитку мистецької освіти полягають у модернізації педагогічних підходів, які б враховували синергію традиційних методів та інноваційних візуальних практик. Формування образного мислення має розглядатися як стратегічний пріоритет, що забезпечує життєздатність мистецької школи в умовах цифрової трансформації суспільства. Результати аналізу підкреслюють необхідність створення в мистецьких закладах атмосфери відкритого діалогу та творчого експерименту, де кожне навчальне завдання орієнтоване на розкриття індивідуального художнього коду дитини. Таким чином, виховання візуально грамотної та образно мислячої особистості є не лише фаховим завданням мистецької школи, а й вагомим внеском у формування загальної гуманітарної культури сучасного покоління.

Література:

1. Абрамян В. П. Психолого-педагогічні основи художнього контексту професійної підготовки вчителя. *Мистецтво та освіта*. 2012. № 1. С. 2–6.
2. Кузін С. В. Формування художньо-естетичного середовища в закладах позашкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 4. С. 145–152.
3. Лотова О. С. Візуальна культура як чинник формування художньо-естетичного світогляду майбутнього митця. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 3. С. 118–122.
4. Миропольська Н. Є. Художньо-образне мислення як основа вивчення мистецтва. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 2. С. 112–116.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
6. Тарасенко Г. С. Дивосвіт : технологія естетико-екологічного виховання : навч. посіб. Київ : Рута, 2000. 208 с.
7. Щербина В. М. Художньо-образний розвиток особистості в умовах сучасної мистецької школи. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2021. Вип. 64. С. 42–47.
8. Arnheim R. *Visual Thinking*. Berkeley : University of California Press, 1969. 344 p.
9. Eisner E. W. *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven : Yale University Press, 2002. 258 p.
10. Gombrich E. H. *Art and Illusion: A Study in the Psychology of Pictorial Representation*. Princeton : Princeton University Press, 2000. 512 p.

References:

1. Abramian, V. P. (2012). Psykholoho-pedahohichni osnovy khudozhnoho kontekstu profesiinoini pidhotovky vchytelia [Psychological and pedagogical foundations of the artistic context of teacher professional training]. *Mystetstvo ta osvita – Art and Education*, 1, 2–6 [in Ukrainian].

2. Kuzin, S. V. (2017). Formuvannia khudozhno-estetychnoho seredovyscha v zakladakh pozashkilnoi osvity [Formation of the artistic and aesthetic environment in extracurricular education institutions]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 4, 145–152 [in Ukrainian].
3. Lotova, O. S. (2020). Vizualna kultura yak chynnyk formuvannia khudozhno-estetychnoho svitohliadu maibutnoho myttsia [Visual culture as a factor in shaping the artistic and aesthetic outlook of a future artist]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv – Herald of the National Academy of Culture and Arts Management*, 3, 118–122 [in Ukrainian].
4. Myropolska, N. Ye. (2014). Khudozhno-obrazne myslennia yak osnova vyvchennia mystetstva [Artistic and figurative thinking as a basis for studying art]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*, 2, 112–116 [in Ukrainian].
5. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska* [Pedagogy: general and artistic]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
6. Tarasenko, H. S. (2000). *Dyvosvit: tekhnologiiia estetyko-ekolohichnoho vykhovannia* [Dyvosvit: technology of aesthetic and ecological education]. Kyiv: Ruta [in Ukrainian].
7. Shcherbyna, V. M. (2021). Khudozhno-obraznyi rozvytok osobystosti v umovakh suchasnoi mystetskoï shkoly [Artistic and figurative development of a personality in the conditions of a modern art school]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia – Theoretical Issues of Culture, Education and Upbringing*, 64, 42–47 [in Ukrainian].
8. Arnheim, R. (1969). *Visual Thinking*. Berkeley: University of California Press [in English].
9. Eisner, E. W. (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven: Yale University Press [in English].
10. Gombrich, E. H. (2000). *Art and Illusion: A Study in the Psychology of Pictorial Representation*. Princeton: Princeton University Press [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 25.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.04.2026

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>